

Klingorová, Kamila

**Workshop "Identita migrantů z Východní Evropy" v Praze 27.
listopadu 2024**

Religio. 2025, vol. 33, iss. 1, pp. 122-127

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/Rel2025-40551>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.82251>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](#)

Access Date: 01. 07. 2025

Version: 20250626

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Workshop „Identita migrantů z Východní Evropy“ v Praze 27. listopadu 2024

KAMILA KLINGOROVÁ*

*Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha, Česko • kamila.klingorova@natur.cuni.cz
• ORCID 0000-0002-9536-4899*

Poslední listopadovou středu se v Etnologickém ústavu v Praze na Florenci na pozvání členů Sociologického, Slovanského a Etnologického ústavu Akademie věd (AV ČR) a Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy (UK) setkalo okolo třiceti účastníků workshopu „Identita migrantů z Východní Evropy“. V rámci workshopu se podařilo propojit dvě výzkumné, na sobě nezávislé aktivity, které se věnují společnému tématu: v rámci programu Strategie AV21 „Identity ve světě válek a krizí“ a projektu GA ČR „Role náboženství při integraci ukrajinských migrantů v Česku a související proměny religiózní krajiny“ řešeného týmem nejen z Přírodovědecké fakulty UK.

Program workshopu zahájil ředitel Etnologického ústavu AV ČR Jiří Woitsch uvítáním účastníků. Na úvodní slovo navázal Zdeněk R. Nešpor (Sociologický ústav AV ČR) se dvěma úkoly – představit obecný úvod k problematice „Náboženská imigrace z východní Evropy: přínos, výzva, nebo hrozba?“ a představit dosavadní výstupy z programu Strategie AV21 „Identity ve světě válek a krizí“. Začal zešíroka o nejvýznamnějších podobách religiozity v současném světě a náboženství jako zdroji identity a konfliktů a přes téma nárůstu pravoslaví v českém (post)sekularizovaném prostoru i společnosti poukázal na možné problémy (bezpečnostní rizika) vyplývající z nárůstu pravoslaví v Česku. Jedná se zejména o blízkost vedení pravoslavné církve Moskevskému patriarchátu, významný církevní vliv v některých lokalitách nebo provázanost s organizovaným zločinem ve spojení s velkými majetky pravoslavné církve. Nicméně situaci výrazně změnila invaze Ruska na Ukrajinu v únoru 2022, kdy k nám přišlo významné množství uprchlíků z Ukrajiny, z nichž velká část se hlásí k pravoslaví. To je tedy východisko výzkumu, který v rámci programu Strategie

* Zpráva vznikla s podporou projektu GA ČR „Role náboženství při integraci ukrajinských migrantů v Česku a související proměny religiózní krajiny“ (reg. č. 24-12894S).

AV21 probíhá a jehož cílem je širší společenská diskuze o tématu a doporučení pro rozhodující orgány.

V dalším příspěvku „Pravoslavlí a pravoslavné církve v turbulentní době“ se Hanuš Nykl (Pravoslavná církev, Litoměřice) zaměřil na pravoslavlí, jeho církevní strukturu, srovnání s dalšími církvemi a historický vývoj Pravoslavné církve (PCČZS). Stěžejním výstupem prezentace byl nárůst počtu pravoslavných v Česku, což vyplývá z dat ze Sčítání lidu, domů a bytů od roku 1991, nicméně i tato data jsou nepřesná například kvůli vysokému podílu lidí, kteří svou náboženskou víru ve sčítání neuvedli. Pravoslavná církev tedy čelí mnoha problémům, a to nejen v důsledku nutnosti integrace nových národnostních komunit (Ukrajinců), ale i finančním, správním apod.

Milan Lupták (původně z Vysoké školy ekonomické) představil „Pohled pravoslavných církví v Česku (tedy PCČZS a Ruská pravoslavná církev) na integraci ukrajinských imigrantů“. Jeho příspěvek se opíral o rozhovory s představiteli daných církví. Představil motivy Ukrajinců k emigraci (kterým je v současnosti samozřejmě i dlouhotrvající válka na Ukrajině) v historické perspektivě a fakt, že náboženství sice může imigrantům pomoci odhodlat se k migraci, nicméně přesto pravoslavní z úcty k tradicím migrují jen z velmi významných, existenciálních, důvodů. Kněz a církevní obec přitom může hrát významnou roli při imigraci formou emocionální a technické podpory migrantů. Církve rovněž hrají důležitou roli při integraci migrantů v nové společnosti, Ukrajinci hledají v církvi nejen duchovní oporu, ale církve pomáhají i se vzděláváním, trávením volného času apod.

Po diskuzi a přestávce na kávu promluvil Zdeněk Vojtíšek (Husitská teologická fakulta UK) o „Religiozitě Slováků v České republice“. Diskuze se tímto přesunula od problematiky náboženství ukrajinských imigrantů k dalším skupinám cizinců v Česku. Zdeněk Vojtíšek na začátku svého příspěvku poukázal na problém s dostupností dat o náboženské příslušnosti cizinců. Nicméně i přes nedostatek dat o religiozitě Slováků dokázal představit charakteristiku a aktivity některých slovenských římsko- a řeckokatolických farností, pravoslavných farností a slovenského sboru Evangelické církve augsburského vyznání ve velkých českých městech. Zvláště slovenský evangelický sbor je velmi aktivní s početnou členskou základnou mladých dospělých a studentů. Slovenský příklad nám ukazuje důležitost etnicity, protože i přes to, že Slováci se v Česku mohou snadno integrovat i vzhledem k minimální jazykové bariéře, tak vytvářejí živá a aktivní slovenská náboženská společenství, a také že pro slovenskou menšinu je velmi důležitý náboženský rozměr života a ani v imigraci nijak masově neztrácení své náboženské přesvědčení.

K další, i když méně početné skupině imigrantů posluchače přenesl Jaroslav Otčenášek (Etnologický ústav AV ČR) ve svém příspěvku „Pravoslavní Bulhaři v ČR dnes“. V rámci svého výzkumu dotazoval respondenty (nejen) bulharské národnosti (většina z nich byli studenti bulharské školy v Praze) a zjistil, že Bulhaři v Česku přirozeně provazují svou etnicitu s pravoslavím, byť příliš nedeklarují svou příslušnost k pravoslavné církvi např. viditelným užíváním náboženských symbolů, ani se nesetkávají s žádnou kritikou své duchovní realizace od majoritní společnosti, nicméně nemají velké povědomí např. o pravoslavných duchovních místech v Česku. Obecně se dotazovaní Bulhaři ukázali jako velmi uzavřená skupina bez většího zájmu o integraci do většinové společnosti kladoucí důraz na bulharské pravoslavné tradice.

O hřbitovech jako místech paměti hovořil Martin Klapetek (Teologická fakulta Jihočeské univerzity) v příspěvku „Hřbitov jako místo paměti a také projev přítomnosti odlišného náboženství/kultury ve veřejném životě“, kterým udělal dva kroky stranou od tématu dosavadních příspěvků: k islámu a do Rakouska. Představil místo pohřbívání muslimských komunit v rakouském Altachu, nový islámský hřbitov postavený v minimalistickém stylu v podobě zahrady a v duchu propojení různých kultur. Hřbitov lze interpretovat jako výraz přijetí Rakouska jako nové vlasti muslimským imigranty.

Poslední dopolední příspěvek přednesla Yana Leontiyeva (SOÚ AV ČR) na téma „Vybrané kvantitativní ukazatele ukrajinských migrantů v Česku po roce 2022“. Obecně pojatý příspěvek o situaci ukrajinské menšiny v Česku poukázal zejména na to, že většina Ukrajinců přišla od roku 2022 do Česka proto, že zde již měli rodinné příslušníky, čímž se ukazuje, že i nucená migrace má selektivní podobu. V příspěvku zazněla obecná demografická charakteristika skupiny migrantů z Ukrajiny s důrazem na jejich náboženskou identitu, a zároveň Yana Leontiyeva znovu poukázala na nedostatečnost dat o cizincích v Česku.

Po příjemně syté a bohaté obědové pauze následovala prezentace Tomáše Havlíčka (PřF UK) na téma „Role náboženství při integraci Ukrajinců v Česku – obecná východiska“. Tomáš Havlíček vychází ve svém výzkumu z faktu, že migranti z Ukrajiny formují náboženskou společnost a prostor v Česku, a zjišťuje, že náboženství se pro ně stává výrazným zdrojem sociálního kapitálu. V církvích se Ukrajincům dostává nejen duchovní podpory, ale i podpory v každodenním životě, tedy pomoci s např. s uplatněním na pracovním trhu, získáváním kontaktů, trávením volného času apod. Na rozdíl od většinové společnosti má totiž ukrajinská menšina větší důvěru v církevní instituce a častěji se aktivně církevního života účastní, byť jim v aktivnější účasti na bohoslužbách často brání vysoké pracovní nasazení. Otázkami, kterým se Tomáš Havlíček v další

fázi výzkumu bude zabývat, je například jak se religiozní identita migrantů proměňuje během jejich pobytu v Česku; a jak se jejich přítomnost, zejména po roce 2022, projevuje v religiozní krajině, s ohledem například na jejich velmi nerovnoměrné rozložení v českých regionech. Velkou výzvou je totiž vysoká prostorová a religiozní flexibilita imigrantů z Ukrajiny.

S dalším příspěvkem Michala Vašíčka a Vratislava Karpíška (Slovenský ústav AV ČR) „Výzkum národní a náboženské identity mezi imigranty z Ukrajiny a Ruska – předběžné výsledky“ bylo společné téma workshopu dále rozvíjeno. Porozumět identitě občanů Ukrajiny a Ruska v Česku se autoři příspěvku snaží pomoci rozhovorů a dotazníkových šetření ve velkých městech. Předběžné výsledky výzkumu ukazují například, že identita uprchlíků ze západní Ukrajiny je výrazně vázaná na jazyk, na rozdíl od lidí z východních částí Ukrajiny, a že mezi mladými lidmi pocházejícími ze Zakarpátí je rusínská identita velmi prestižní, sami se učí rusínsky a v rámci svých sociálních sítí se ve své identitě vzájemně utvrzují. Co se týče náboženské identity, panuje jistá míra nedůvěry vůči pravoslaví, které spojují s ruskou identitou a politickou orientací, a zajímavým zjištěním bylo, že Ukrajinci i Rusíni různých náboženských vyznání navštěvují bez zábran i řecko- nebo římskokatolické bohoslužby, nicméně vesměs je návštěvnost bohoslužeb nízká. Obecně z výzkumu vzešlo, že respondenti jsou velmi tolerantní vůči jiným vyznáním a mají proevropské postoje.

Miloš Mrázek (Pravoslavná církev) v dalším příspěvku „Ukrajínští pravoslavní ve stínu války“ promluvil o historickém vývoji pravoslaví v Rusku a na Ukrajině a dal tak kontext současné náboženské situaci na Ukrajině a potažmo i v Česku. Velkou pozornost publika vzbudilo téma současné podoby ruského občanského náboženství, kde se projevuje mesiášství, nacionalismus a válečná rétorika. Otázkou příspěvku bylo, nakolik můžeme hovořit o ukrajinském občanském náboženství a jestli staví na kontrastu s ruským náboženstvím.

Kolegyně z Ukrajiny působící na Slovensku Mariia Kazmyrchuk (Univerzita Komenského Bratislava) přednesla v angličtině příspěvek „Ukrajínští uprchlíci na Slovensku – zkušenosti a první analýzy“. Zaměřila se na to, jak se ukrajínští uprchlíci adaptují na nové prostředí na Slovensku a jaké kulturní strategie jim k tomu pomáhají. V rozsáhlém kvalitativním i kvantitativním výzkumu probíhajícím od roku 2022 potvrdila, že mnohé předběžné výsledky výzkumů v Česku se shodují se situací na Slovensku. Náboženství se ukázalo jako rozhodující faktor v integraci migrantů, pomáhá jim vypořádat se s kulturními rozdíly, přičemž často se z praktických důvodů obrací i na jiné křesťanské církve, než ke kterým se osobně hlásí. Obsahem prezentace byly také příklady ukrajinskými uprchlíky podmíněné proměny náboženské krajiny Slovenska způsobené nedostatečnou nabídkou míst, kde by se Ukrajinci mohli setkávat a modlit.

Po pauze na kávu a zákusky promluvil Petr J. Vinš (Ekumenická rada církví) s příspěvkem z praxe „Duchovní služby pro ukrajinské uprchlíky v Praze“. Hovořil o své zkušenosti z nouzové duchovní služby pro uprchlíky, na které se podílel v uprchlickém (kongresovém) centru v Praze v roce 2022. Duchovní služba byla improvizovaně zorganizována Ekumenickou radou církví (ERC) pro uprchlíky, kteří bezprostředně prošli traumatizujícími zkušenostmi útěku z Ukrajiny. ERC rekrutovala skupinu duchovních z různých církví se zkušenostmi s pravoslavnými věřícími (ukrajinští pastoři působící v Česku nebo ukrajinsky mluvící čeští pastoři) a pastorační vůči uprchlíkům pojala nekonfesním způsobem, což se velmi osvědčilo. Nepřetržitě se v provizorní kapli v kongresovém centru střídalo 25 duchovních. Ze zkušenosti duchovních vyplynulo, že standardní duchovenské úkony prováděli velmi výjimečně, a naopak většinou poskytovali službu přítomnosti, tedy dávali uprchlíkům možnost sdílet svůj příběh.

V dalším příspěvku představila Barbora Spalová (Fakulta sociálních věd UK) „Perspektivy ukrajinských pastorů na problematiku migrace“ s podtitulem „Na zemi jsme jenom cizinci“ a zaměřila se na narativy pastorů z Církve adventistů sedmého dne (CASD). V roce 2004 vznikl v CASD ruskojazyčný sbor, v roce 2022 několik ukrajinskojazyčných sborů a v roce 2024 je dokonce cca jedna třetina členů ukrajinského původu. Popsala, jak někteří Ukrajinci hledali místo, kam se z Ukrajiny vydat, podle toho, kde působí velký sbor CASD, či jak Ukrajinští pastoři neodcházejí zpět, ale zůstávají v Česku, aby byli užiteční v pomoci dalším uprchlíkům zde žijícím. Pastor pak působí nejen jako duchovní, ale také jako psychoterapeut a kulturní mediátor a pomáhá uprchlíkům adaptovat se v místě a vytvořit si domov nejen v rámci daného sboru.

Na Barboru Spalovou navázal Daniel Rosa (FSV UK), který spolu s kolegyní Victorií Haikal zpracoval příspěvek „Jak charity a diakonie vnímají práci s migranty z Ukrajiny – definice potřeb, proměny práce, zkušenosti“. Vedli rozhovory se členy náboženských charitativních organizací (Diakonie, ADRA, Caritas, Kalyna atd.) a zjistili, že většina práce těchto charit se zaměřuje na okamžitou, krátkodobou pomoc uprchlíkům (bydlení, práce, školky apod.), v rámci dlouhodobé pomoci organizují integrační programy, volnočasové aktivity, workshopy o pracovním trhu v Česku apod. Problémem je, že přechod mezi krátkodobými a dlouhodobými projekty často nefunguje úplně dobře, což způsobuje nejistotu pro migranty. Charakter práce církevních charitativních organizací je mnohdy sekulární bez misionářských aspirací a jejich (spolu)pracovníci často ani nejsou členy církve.

Polední příspěvek v programu workshopu přednesla Kateřina Horská (SOÚ AV ČR) na téma „Religiozita ukrajinských migrantů v ČR: menši-

nová vyznání a alternativní spiritualita“. Kateřina Horská se podílí na projektu Strategie AV21 a zabývá se menšinovými vyznáními a individualizovanou spiritualitou lidí pocházejících z Ukrajiny. S několika respondenty hovořila o tématech jako osobní pojetí víry, tradice a svátky, sociální rozměr náboženské praxe, porovnání náboženského života v Česku a na Ukrajině a zdroje inspirace pro osobní víru. Častým tématem bylo, jak duchovní prožívání Ukrajinců výrazně ovlivnila stresující zkušenost s migrací, nacházení zdrojů k formování vlastní spirituality v prostoru jihovýchodní a východní Evropy a vnímání náboženské atmosféry v Česku.

Slovo na závěr milého a velmi produktivního pracovního setkání přenesli Jaroslav Otčenášek a Tomáš Havlíček s poděkováním za příjemně sdílnou atmosféru a s příslibem další spolupráce obou projektových týmů na pokračujícím výzkumu náboženství ukrajinských imigrantů v Česku a na závěrečných výstupech obou projektů.